

Toespraak in de bijeenkomst van de Ekklesia Amsterdam op zondag 13 september 2015 door Alex van Heusden: Wat heet God?

Wat heet God? Vraag het de mensen. Wat zeggen de mensen over God? Ze hebben meer vragen dan antwoorden. Niet allemaal. Er zijn er ook die rondlopen met zekerheden omtrent God. Vraag het de theoloog. Die heeft er ten slotte voor geleerd. De godgeleerde. Haperende stemmen dikwijls, grote aarzelingen, schuchtere pogingen om iets te zeggen, want iets zeggen is beter dan helemaal niets. Iets. O ja, de ietsist, die is er ook nog. Naast de creationist. De vertogen buitelen over elkaar heen.

Heer onze Heer, hoe machtig is uw Naam allerwegen op aarde. Dwingend refrein. Die eeuwige Heer. Patriarch in optima forma. Zou ook nog almachtig zijn. Maar dat kan hij niet zijn. Dan had hij Auschwitz moeten voorkomen en alle andere verschrikkingen in de geschiedenis der mensheid.

Heer onze Heer. Had het iets uitgemaakt ten goede als we gezongen hadden *Dame onze Dame*? Die vraag zou inzet kunnen zijn van een interessante gender-discussie, te voeren in het leerhuis. Het eeuwige vraagstuk van de geslachtelijke differentiatie en hoe daarmee in het reine te komen. Dominantie van de man over de vrouw, wereldwijd nog altijd aan de orde, krachtig ondersteund door religieuze ideologieën. Wat zongen we ook al weer? *Welkom godsegoed lief uit de hemel heertje meneertje.* Vriendelijke relativisering van het mannelijke, al te mannelijke, heerlijke al te heerlijke. Dit is goed en lief.

De bijbel, die oude bibliotheek waaruit wij van week tot lezen en die het materiaal levert van alle liederen die wij zingen - de bijbel leert ons deze vraag te stellen: wat functioneert als 'god' in deze wereld? Het antwoord vandaag kan niet anders zijn dan dit: het neoliberale marktsysteem is de god van nu. Door dit meedogenloze systeem worden wij allen, wij mensen, in gijzeling gehouden. De vrije markteconomie wordt alom beleden als een religie. Voor deze god buigen miljoenen mensen hun knieën. Dat het systeem talloos veel slachtoffers maakt, wordt voor lief genomen. Onvermijdelijke 'colateral damage'. Het systeem is heilig, dus onveranderlijk - onwrikbare status quo, bestuurd door een onzichtbare hand.

Hoe moeilijk is het je aan dit systeem, dat ons allen inkapselt met beloften van gouden bergen, te ontworstelen. Hoe nagenoeg onmogelijk. Is er een alternatief? We zien het niet. We mogen het hopen. Gelukkig zijn er mensen overal ter wereld die met inzet van al hun krachten werken aan een alternatief.

In de bijbel wemelt het van de goden. Er is er niet slechts een. Zoals Paulus schrijft in een van zijn brieven: 'Er zijn goden in menigte en heren in menigte' (1 Korintiërs 8:5). Mammon is de naam van een zo'n god. In het Hebreeuwse woord *mammon* gaat een werkwoord schuil dat 'vertrouwen' betekent, 'krediet schenken'. Mammon is de bijbelse god van het geld. Hij vraagt ons aller vertrouwen. In het evangelie van Lukas wordt deze god Onrecht-Mammon genoemd (Lukas 16:11). Mammon is niet enkel bezit, maar bezit waarmee macht wordt uitgeoefend ten koste van ontelbare mensen.

Mammon - zijn evenknie draagt de naam Baäl. (Ruïnes van tempels met de naam Baäl zijn onlangs verwoest in Palmyra.) Baäl betekent 'heer' en 'bezitter', heer over slaven. Hij is de god van de grootgrondbezitters, uitbuiters en plundersaars van kleine boeren. Baäl belichaamt een maatschappelijke orde van uitbuiting en slavernij.

Wat of wie stelt de bijbel hier tegenover? Welke andere 'god'? Ze zijn getogen uit Egypte, de kinderen van Israël, ontkomen aan het slavernijsysteem, het diensthuis. Ooit

gehoord, dat verhaal? Ze hebben hun tenten opgeslagen tegenover de berg Sinai, in de woestijn. Begeleid door donderslagen en bliksemflitsen, in vuur en rook daalt hij neer op het hoofd van de berg, de God. Beelden die horen bij de *theofanie*, het verschijnen van de God.

De vergadering bijeengekomen aan de voet van de Sinai ontvangt onderricht. Dat onderricht heet Thora. En het kloppend hart van de Thora zijn de Tien Woorden of de Tien Uitspraken, zoals ze heten in de Joodse traditie. Daar spreekt de God, het eerste woord van de Tien (Exodus 20:2):

*Ik, de NAAM, ben jouw God,
ik die jou uitgeleid heb uit het land Egypte, uit het diensthuis.*

Ik, de NAAM. Daar staan vier Hebreeuwse letters, j-h-w-h. 'Ik zal er zijn' luidt zijn Naam. Ik zal er zijn - tot bevrijding uit alle vormen van slavernij. Dit eerste woord van de Tien is de preambule, het beginsel. Bevrijding uit slavernij is beginsel en opdracht - aan ons, mensen, in deze wereld.

Deze God-Bevrijder is niet-god zoals de andere goden. Hij is hun tegenstander, hij staat op tegen Baäl en Mammon. Belichaamt Baäl een maatschappelijke orde van uitbuiting en slavernij, de heersende wereldwanorde, de God 'Ik zal er zijn' belichaamt de hoop op een andere, nieuwe wereld, zonder uitbuiting en slavernij.

In onze wereld anno 2015 is het altijd nog Baäl die het voor het zeggen heeft, in neoliberale outfit gestoken - hoe machtig is zijn naam, allerwegen op aarde. Die andere God, de Bevrijder, die is er niet, nog niet-god, die moet nog *worden*, is in wording. Want bevrijding uit slavernij op wereldschaal, daar is nauwelijks een begin mee gemaakt.

De grote exodus van deze zomer uit vooral Syrië beroert ons allen, doet een appel op ons geweten en beweegt ons tot solidariteit op kleine en grote schaal, van knuffels, tot slaapzakken, tot voedsel en ook tot het bieden van onderdak.

Een aanzwellende stroom mensen onderneemt de gevaarlijke reis naar het rijke Europa, in de hoop op een beter leven. We doen er intussen verstandig aan ons te realiseren dat de westerse wereld mede verantwoordelijk is voor de uittocht van honderdduizenden mensen.

Emile Roemer schreef voorbij week:

De militaire invallen in Afghanistan en Irak hebben veroorzaakt dat miljoenen mensen op drift zijn geraakt. De onrechtmatige en op leugens gebaseerde aanval op Irak heeft uiteindelijk IS gebaard. De westerse overmoed heeft tot rampen geleid.

De westerse onverschilligheid ten aanzien van de achterstelling van Afrika, en in het bijzonder de uitzichtloze situatie waarin miljoenen jonge mensen verkeren, heeft een stroom van mensen op gang gebracht, op zoek naar een betere toekomst.

Ze komen onze kant op - zo is de situatie. Je kunt wel zeggen en die stemmen hoor je ook: het moet niet, het mag niet, dit moet een halt worden toegeroepen - het gebeurt. Kun je die situatie sturen? Daar wordt in Europa heel verschillend over gedacht. De premier van Hongarije, Viktor Orbán, vindt dat enkel christelijke vluchtelingen moeten worden opgevangen. Wat wil hij? Een zuiver christelijk Europa? Een rooms-katholieke bisschop in Hongarije keert zich tegen de oproep tot opvang van vluchtelingen, gedaan door zijn ambtsbroeder, de bisschop van Rome. 'De paus vergist zich,' meent hij. 'Dit zijn geen vluchtelingen. Dit is een invasie. Ze komen hierheen met de kreet "Allahu Akbar" en willen ons veroveren.' Alsof de Ottomanen in aantocht zijn, de Balkan over, om de islam

in Europa te planten. Ze roepen iets heel anders, de vluchtelingen. Ze roepen 'Germany, Germany'.

In zijn boek *Dit zijn de namen*, een uittocht-roman, schrijft Tommy Wierenga:

Eens stonden landen en continenten open voor hen die het geluk zochten, grenzen waren zacht en doorlaatbaar - nu waren ze in beton gegoten en met prikkeldraad omhangen. Als blinden tastten de reizigers met duizenden tegelijk de muren af, op zoek naar zwakke plekken, een bres, een gaatje waar ze doorheen konden glippen. Een golf van mensen spoelde tegen die muren aan, het was onmogelijk om ze allemaal tegen te houden. Ze kwamen met ontelbaren en ieder van hen leefde in de hoop en verwachting dat hij bij de gelukkigen hoorde die de overkant zouden bereiken. Het was het gedrag van het dier dat in zwermen reist, dat met het verlies van individuele leden rekening houdt, maar als soort zal overleven.

Wat hier beschreven wordt, geschiedt vandaag. Eerst wordt er prikkeldraad gelegd en als dat niet helpt, niet genoeg mensen tegenhoudt, worden er muren opgetrokken. Tussen Israël en Palestina, tussen Hongarije en Servië. Scheidsmuren met als doel de mensheid te verdelen, wij hier, zij daar.

Waar moet het heen - in godsnaam? Welke keuzes gaan we maken? Welke god achterna?